

OBSAH

1	Slovo úvodem	9
	<i>Josef Kuře, Marek Petrů</i>	
I.	Filosofie medicíny v českých zemích v minulosti	13
2	Filosofie medicíny v českých zemích od 14. po 17. století	14
	<i>Tomáš Nejeschleba</i>	
3	Filosofie medicíny v českých zemích v 18. a 19. století	34
	<i>Marek Petrů</i>	
4	Česká filosofie medicíny ve 20. století	41
	<i>Josef Kuře</i>	
5	Česká filosofie medicíny na počátku 21. století	96
	<i>Josef Kuře</i>	
II.	Filosofie medicíny v českých zemích v současnosti	127
6	Člověk a jeho tělo	128
	<i>Wendy Drozenová</i>	
7	Medicína v ontologické perspektivě	151
	<i>Josef Kuře</i>	
8	Lidská tvář	197
	<i>Jan Payne</i>	
9	Kosmetická neurologie	212
	<i>Marek Petrů</i>	

10	Ars vivendi – ars moriendi aneb Umění žít a umění zemřít	240
	<i>Vladimír Šiler</i>	
11	Několik poznámek k hledání „dobrého umírání“ v medicíně pozdě moderní doby	253
	<i>Ondřej Sláma</i>	
	O autorech	277
	Summary	279
	Rejstřík jmenný	283
	Rejstřík věcný	286

1

SLOVO ÚVODEM

Medicína byla předmětem filosofické reflexe od nejstarších dob. Od svých antických počátků se medicína a filosofie setkávaly a protínaly, a to i navzdory rozdílnosti jejich východisek, přístupů, cílů a metodologie; přesněji řečeno právě proto. Přemítání o člověku, uvažování o extrémních situacích lidského života, jakými jsou narození, zdraví, nemoc a smrt, bylo a zůstává předmětem filosofie, stejně jako jsou tytéž situace předmětem medicíny a lékařské péče. Úzké sepětí medicíny s filosofií najdeme již na samém počátku medicíny oddělené od náboženského interpretování choroby a etablované v samostatný

a svébytný obor. Je to především hippokratovská tradice, která chápala profesi lékaře úzce propojenou s profesí filosofa. Lékař má být zároveň filosofem. Termín *iatrós filósofos*, lékař-filosof, se průběžně objevuje v púltisíciletí dějin vzniku hippokratovských spisů zvaných *Corpus Hippocraticum*. V latinské tradici antické medicíny jde římský lékař Claudios Galénos ještě dále, když ve svém traktátu *Quod optimus medicus sit quoque philosophus* dovozuje, že dobrý lékař má být zároveň filosofem. K *fysis* nemocného podle Galéna náleží nejen to, co se děje v těle, ale i to, co se odehrává v jeho psychickém ustrojení. I niterný život člověka, jeho svoboda, odpovědnost a mravnost jsou námětem fyziologie neboli vědy o přirozenosti a její poruchy jsou předmětem úvah a zásahů lékaře-fyziologa. Tito dva zakladatelé západní medicíny, Hippokratés a Galénos, jejichž základní pojetí medicíny úzce související s filosofií lze stopovat v celých dalších dějinách, hluboce ovlivnili lékařství až do dnešních dnů. Medicína byla často považována za filosofii těla a filosofie za medicínu duše. Vzájemné setkávání a protínání medicíny a filosofie se stalo na celá staletí samozřejmostí.

Není divu, že i v novověké filosofii se v dílech mnohých filosofů objevují úvahy o medicínské praxi, o způsobech medicínského uvažování a klinického zdůvodňování, o povaze medicínského poznání, stejně jako o hermeneutice strukturující medicínské vědy nebo o cílech a povaze medicíny samotné. Filosofie medicíny se v průběhu novověku postupně vydělila jako samostatná oblast filosofického uvažování. Mnoho současných i nedávných filosofů věnovalo ve svých dílech pozornost medicíně jakožto předmětu jejich filosofické reflexe. V některých zemích se dokonce vytvořily specifické školy a tradice filosofie medicíny.

Dvacáté století se dvěma světovými válkami a svým mohutným vědecko-technickým rozvojem, jež se významným způsobem dotýká především medicíny, představuje obrovskou výzvu pro filosofickou reflexi. Byly to nejen nelidské pokusy na lidech ve druhé světové

válce, ale zejména překvapivé vědecké objevy vyúsťující do takzvané „terapeutické revoluce“, jež vedly k intenzivním diskusím o etických aspektech medicíny. Po období debat o jednotlivých morálních dilematech, která s sebou přinášela biomedicína – ať už se jedná o problematiku asistované reprodukce, výzkumu na člověku nebo rozhodování na konci života – se pod prakticko-pragmatickými otázkami vynořily ještě jiné hlubší otázky tematizující samotné antropologické, epistemologické a ontologické předpoklady lékařství. Tak mnozí autoři vedle diskuse morálních dilemat a etických otázek objevujících se s vědecko-technickým rozvojem medicíny poukazují na latentně přítomné zásadnější aspekty, k nimž patří cíle a povaha medicíny, růst medicínského poznání a vůbec společenský význam a smysl medicíny. Přitom tyto aspekty nepatří do etiky ani lékařské, ani zdravotnické, ani do bioetiky, ale do širšího filosofického kontextu, přesněji k fundamentu, z něhož etika vychází či na něm stojí.

Kromě značného rozvoje přírodních věd a technologií umožňujících zcela nové a dosud netušené diagnostické a terapeutické možnosti to byla zcela nová diskuse o podstatě nemoci (a zdraví), jež byla předmětem zájmu různých filosofických směrů, tak jak se vytvořily především ve 20. století – ať to je fenomenologie, hermeneutika či analytická filosofie. Myšlení takového Michela Foucaulta je ilustrací závažnosti filosofické reflexe medicíny. To dokládá jeho zkoumání idejí, praktik a institucí souvisejících s chorobností, šílenstvím a zrodem moderní klinické medicíny (*Folie et déraison. Histoire de la folie à l'âge classique*, 1961; *Naissance de la clinique: une archéologie du regard médical*, 1963). Epistemická změna se rovněž promítá do nového chápání a pojetí těla a tělesnosti, patologie a normality, stejně jako do výzkumu tkáně na buněčné, molekulární a genomické úrovni. Růst poznání v oblasti neurověd předjímá nové rozumění lidskému uvažování, prožívání a vůbec přináší nové chápání lidské mysli. Možnosti technologických zásahů do lidského organismu s sebou nesou otázky po modifikování a vylepšování člověka, povznášení

z běžné fyziologické úrovně na hyperfyziologickou (enhancement), po změně lidské přirozenosti jako takové. Filosofie medicíny tak tváří v tvář novým biomedicínským poznatkům hledá odpověď na dávno souhrnnou kantovskou otázku: „Co je člověk?“

Transformace medicíny v biomedicínu a v infomedicínu představuje naprosto novou a historicky unikátní výzvu pro filosofii. Technologizace medicíny, intenzivní medikalizace fází lidského života, jako je početí, narození, stárnutí, stonání a umírání, stejně jako paradoxy dehumanizované a depersonalizované medicíny, která na druhé straně chce být personalizovanou medicínou šitou na míru jednotlivci, jsou dalšími příklady výzev, které současné lékařství klade filosofii. Ukazuje se, že nejde jen o klasické otázky lékařské etiky, ale stále více o ujasňování filosofických a humanitních základů medicíny samé; nejedná se přitom jen o tzv. medical humanities nebo o filosofii vnášenou do medicíny, ale především o filosofii medicíny jako takovou, která je zároveň filosofií o podstatě člověka.

Knih, která se dostává do rukou českému čtenáři a jež nejprve vyšla s jistými obměnami v polštině,¹ je prvním pokusem o zachycení české filosofie medicíny v jejím historickém i současném kontextu.

¹ PETRŮ, M. et al. (eds.) *Filozofia medycyny w Czechach i na Słowacji*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, 2012.